

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37

Nisan 2015 April 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALMANCA ÇOĞUL EKLERİN EDİNİMİ SEMAÎ MİDİR?
ARE THE ACQUISITION OF GERMAN PLURAL AFFIXES ARBITRARY?

Mehmet Halit ATLI*

Öz

İsimlerde çoğulluk sistemi, dilden dile farklılık arz eden bir kurallar bütünüdür. Kuralların sayısı kimi dillerde az, kimi dillerde çoktur. Bu kuralların öğrenimi/edinimi az olan dillerde basit iken, çok olan dillerde sorun oluşturacak düzeyde ayrıntılarla doludur. Ayrıntılar, başta dilin yapısına, zenginliğine, konuşulduğu coğrafya ve konuşucuların kültürüne göre değişiklik gösterir.

Anadili Türkçe olan konuşucular kendi anadillerinde her türlü ismin sonuna “-ler” ve “-lar” çoğul ekini eklemek suretiyle tekil bir ismi çoğul yaparlar. Ancak Almandada bu sistem çok daha farklı işler. Bu dildeki çoğulluk sisteminin Türkçe çoğulluk sisteminden farklı işlemesi bu dili yabancı dil olarak edinmek/öğrenmek isteyen bütün Türkofonlar için bir sorun teşkil eder.

Yapısı, kuralları ve şartları itibariyle Türkofonların anadilindeki çoğulluk sisteminden oldukça farklılık arz eden Almanca çoğulluk sistemi pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Ancak yapılan bunca çalışmalara rağmen bu sistemin tam olarak nasıl işlediğine/yapıldığına ilişkin bir uzlaşma henüz sağlanamamıştır. Bazı çağdaş dilbilimciler göre bu sisteminin işleyişinin önceden belirlemenin hiçbir kuralı yoktur ve her tekil ismin çoğul yapısı ile birlikte ezberlenmesi gerekir. Ancak bu çalışmada bu dildeki çoğulluk sisteminin, kimilerinin iddia ettiği gibi semaî olmadığı, kesin ve kıyasî şartlarını tespitiyle önceden bilinebileceği göstermeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Almanca, Çoğul Ekleri, Çoğul Eklerinde Keyfilik, Çoğul Eklerini Belirleme İlkeleri

Abstract

The plurality system in nouns is the collection of rules varying from language to language. Although they are few in some languages, these rules have details possibly creating problems in the acquisition/learning of the some other languages. Details can vary according to the structure of the language its richness, geography, in which it is spoken and speakers' culture.

Turkish native speakers make singular nouns plural ones by adding “-lar”, “-ler” suffixes to the end of every kind of nouns. However, this system functions very differently in German. The fact that the plurality system in this language differs from Turkish language and this creates problems for Turkophones, who tend to acquire German as a foreign language.

The fact that the plurality system of German whose structure, rules and conditions vary from Turkophones is discussed in most of the studies, however there is no compromise how to make a single noun a plural one in German. According to some contemporary linguists, there are not any rules to detect the plurality of German and a single noun must be memorized with its plural version. However, we attempted to show in this study the fact that the plurality system of German is not arbitrary in contrast to what other have claimed, but instead to show the plurality system in that language is possible with the detection of certain and analogues conditions in a previous time.

Keywords: German Language, German Plural Affixes, Principles Determining Plural Affixes

*Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü , Sakarya/Turkey. E-posta: matli@sakarya.edu.tr

„Her türlü girişimden sıyrılan böylesine düzensiz ve gelişigüzel başka bir dil hiç kuşkusuz (yeryüzünde) yoktur. [...] Öğrenci, nihayet elle tutulur bir kural bulduğuna inandığında ve/ya yeni kurallar öğrenmeye devam etmek için yeni bir sayfa açtığında şöyle bir cümleyle karşılaşır: 'Aşağıdaki örneklerin kuraldışı olduğunu bil!' ve bu kuraldışı kelimelerin yer aldığı listeye göz attığında, kuraldışların kurallılardan (aslında) daha fazla olduğunu görür“ (Twain, 1880:601).

Giriş

Yapı, ses ve anlam bilgisi açısından okuyucusuna üst seviyede edebi haz veren Almanca, Hint-Avrupa Dilleri Ailesine mensup olmasının beraberinde getirdiği zorluklar sebebiyle diğer dillere nazaran zengin ve girift bir dildir. Zengin bir dili konuşmak ve anlamak ne kadar zevkliyse, bu zenginliği ve dilin sınırlarını öğrenmek de bir o kadar meşakkatlidir. Yüzyıllardır üzerinde yapılan çalışmalara rağmen kavranması oldukça güç olan bir dil olmasında bükümlü (çekimli) Hint-Avrupa Dil Ailesine mensup olması, kelimelerdeki her harfin, Türkçenin aksine sadece bir sestem ibaret olmaması (bkz. von Gabain, 1963) ve eklerin her zaman kelimelerin sonuna eklenmemesinin etkisi kuşkusuz büyüktür.

Dilbilgisindeki kuralsızlıkların çokluğu ve çoğul sisteminin zorluğuna ilişkin yukarıdaki Twainvari bakış açısı, hem bu dilin uzmanı olan dilbilimci ve eğitimci, hem de bu dilin uzmanı olmayan kişiler tarafından sık sık dile getirildiğine şahit oluyoruz. Hatta bazı çağdaş dilbilimciler, Almanca tekil bir kelimenin çoğulunu belirlemenin hiçbir kuralı olmadığını ve her tekil ismin çoğulu ile birlikte ezberlenmesi gerektiğini söyleyecek kadar ileri giderler (bkz. Eisenber, 1989, 1991, 1998; Helbig, 1991). Günümüzde bu düşüncede olan dilbilimcilerin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır.

Hâlbuki dünyadaki hiçbir dilin, özellikle doğal dillerin bir takım kuralsız yapılardan meydana geldiğini söylemek doğru değildir. Çünkü modern dilbilim, doğal dillerde bazı kuralsız yapıların olmasına rağmen her dilin bir kurallar bütünü olduğunu ve cümlelerin yapıtaşları olan kelimelerin dizilişinin rastgele olmadığını, söz dizimi ve kelime üretiminin belli bir ahenk içinde meydana geldiğini ortaya koymuştur (Gündoğan, 1997:7). Bununla birlikte bir dil dizgesinde gelişigüzel sıklıkla ortaya çıkan kuraldışlar ile dil edinim araştırma bulguları arasında pek bir tutarlılık bulunmamaktadır; çünkü dil öğrencisi/edinicisi, belleğinin yükünü hafifletmek ve ona yardımcı olmak için, bir kurala bağlanmasa da her dilsel doğrunun arkasında bir kurala doğru gitme eğilimine doğuştan sahip olduğu bilinmektedir (bkz. Linke, 2004: 105). Bu nedenledir ki, her doğal dil hem mutlak geçerliliğe sahip kuralları, hem de ayrık örneklerle izin veren değişken kuralları içerebilir.

Almanca çoğul eklerinin (alomorf) sayısının çok olduğu, çoğul eki alan kimi kelimelerin yapısında değişmelerin meydana geldiği, bazı tekil ile çoğul yapıların benzer olduğu birçok dilbilimci tarafından kabul edilir. Ne var ki, bu çoğul eklerinin bir kurala bağlanması mevzusunda dilbilimciler arasında bir uzlaşma henüz sağlanamadığı gibi bu eklerin kurallara bağlı gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda da büyük fikir ayrılıkları bulunur. Fikir ayrılıklarının, bu dilin çoğul dizgesine ilişkin edebiyat taraması yapıldığında iki ana görüş çerçevesinde odaklandığı görülür: Birinci görüşe göre –ki çoğunluğun düşüncesi bu yöndedir– çoğul yapan ekler belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşir. Karşıt görüş ise bu dildeki çoğul eklerinin belirlenmesi için genel geçerliliğe sahip kuralların belirlenemeyeceği ve bunların ediniminin büyük bir bölümünün semaî (işitme yoluyla edinildiği) olduğu yönündedir (bkz. Park, 1987:237; Wode 1988:219; Schaner–Wolles, 1989:173). Oysa Mugdan (1977), Köpcke, (1987, 1983), Wegener (2000) ve daha birçok dilbilimci yaptıkları araştırmalarda Almanca çoğul eklerinin sistematığına ilişkin açık deliller sunmuşlardır. Ancak buna rağmen bu konuyla uğraşan bir kısım dilbilimciye göre adı geçen dilin çoğul eklerinin semaî olduğu düşüncesi günümüzde maalesef hale çok yaygındır (bkz. Eisenber, 1986, 1989, 1998; Helbig, 1991).

Almancada çoğul eklerine ilişkin birçok çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmaların sonuçlarına ilişkin bir konsensüsün olmaması, yabancı dil (D2) öğrencilerin erek dilin dilbilgisi normlarına uygun olup olmadığına bakılmaksızın kendi kendilerine kurallar üretmeye meyilli olmaları (bkz. Linke, 2004:105), birçok dilbilgisi kitabında çoğul eklerini önceden kestirebilme ve ya hangi sıklıkla hangi ekin kullanılacağına ilişkin yeterince bilginin bulunmaması (bkz. Helbig, 1991:60) bizi böyle bir çalışma yapmaya yönlendirdi.

1. İsimlerde Çoğul

Çoğulluk her dilin mantığına göre farklılık gösterir. Bu farklılıkların en dikkat çekenini “ikilik”² değerlendirme şeklidir. Türkçe ve Almanca gibi diller *ikiliği* çoğul kabul eder. Bundan dolayıdır ki,

²Arapça ve benzeri dillerde çoğulluk ikiden başlar ve bu diller ikili kabul edilir. İki tane muhatap için farklı bir ifade kipi kullanılır. İki muhatap için Türkçede çoğul kipi kullanılır ve “siz” deriz. Oysa Arapçada iki muhatap için çoğul ve tekilden farklı olarak *مثنى* denir. Türkçede “iki çocuğu gördüm” veya “çocukları gördüm” diyebiliriz. Oysa gördüğümüz iki çocuksa Arapçada hakiki manada, *بأولاد* (çocukları gördüm) diyemeyiz. Çünkü iki çocuk için ayrı bir kip vardır ve onu kullanmak zorundayız. Bundan dolayı

Almancada çokluk ifade etmeyen isimler, Türkçede olduğu gibi tekil durumdadır. Ne var ki, Türkçede tekil bir ismi çoğul durumuna getirmek için yalnızca “-ler” veya “-lar” çoğul eklerinden biri kullanılırken, Almancada değişik iki farklı yöntem kullanılır. Birinci yöntem biçimbilimseldir ve kelimenin sonuna bir çoğul eki ile ve/veya *umlaut*³ getirilerek yapılır. (Bunlar ileride ayrıntılı biçimde anlatılacaktır.) Diğeri ise biçimbilimsel olmadığından kelimeye hiçbir değişiklik meydana gelmez. Çokluk, kelimenin yalnızca dilbilgisel cinsiyetinin (artikel⁴) değiştirilmesi ile yapılır.

Bu dilde isim ve sıfatların çekimi de tekil ve çoğula göre yapılır. Ancak tekil bir ismi veya sıfatı çoğul yapmanın bazı kuralları vardır. Bir kelime çoğul yapılırken o kelimenin dilbilgisel cinsiyeti isim veya sıfat oluşu önemlidir. Çünkü kimi dilbilimcilere göre *eril* (Maskulinum) *dişil* (Femininum) ve *yanısız* (Neutrum) kelimelerin çoğul yapılma şartları ve kuralları birbirinden farklıdır. Zira mezkûr dilde bir kelimenin çoğulunu ifade etmek için her birinin kendi içerisinde şartı ve kuralı olan dokuz farklı çoğul kalıbı⁵ bulunur. Bununla birlikte iki muhatap için, Türkçede olduğu gibi çoğul kipi kullanılır ve *sie* (=siz) denir. Ayrıca bazı çoğul kelimelerin⁶(Pluraletantum) tekili olmadığı gibi, bazı tekil kelimelerin⁷(Singularetantum) de çoğulu yoktur.

Yukarıda özetle değinildiği gibi bu dildeki tekil kelimelerin birden çok yöntem ve kalıpla çoğul yapılması kafa karıştırıcıdır. Zaten bir dilde tekil kelimelerin çoğul yapılma şartlarındaki farklılıklar o dilin çoğulluk sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Oysaki bu dili bilhassa D2 olarak öğrenmeye/edinmeye çalışanların okuduğunu tam anlamıyla anlamak, dinlediğini kavramak, kaynaklarını incelemek isteyenler için birçok ayrıntıyı içeren bu nevi bir çoğulluk sistemini bilmeleri kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bu dilin neden bu denli çetrefilli bir çoğul sistemine sahip olduğu geçirdiği gelişim evreleri, ortam ve şartları dikkatle incelendiğinde ancak anlaşılır. Zira bu dilin çoğul sistemindeki çeşitlilik ancak bu incelemeler yapıldığında anlaşılır ve anlaşılan bir konunun öğrenimi/edinimi ve öğretimi de bir o kadar kolay olur.

2. Almancada Çoğul Çeşitlilik

Almanca isimlerde sayı, Türkçede olduğu gibi tekil ve çoğul olmak üzere iki farklı şekilde dile getirilir. Bir kelimenin temeli ya da çıkış noktası o kelimenin tekilini oluşturur. Oluşturulan tekil kelimedenden de çoğul kelimeler türetilir. Tekil kelimeler biçimbilimsel olarak herhangi bir ek almazlar. Tekil bir kelimenin çoğul bir kelimeye dönüştürülmesi için tekil kelimeyi çoğula dönüştüren uygun eklerden birinin çoğu zaman getirilmesi gerekir.

Örn.: *Auto–Auto –s*(=araba–arabalar); *Kind–Kind –er* (=çocuk–çocuklar).

Çağımız Almancasında tekil kelimeler yalın halde kullanılır. Yalın halde kullanılan tekil bir kelime çoğul halde kullanılacaksa, o kelime ya değişik bir yapıya bürünür ya da uygun bir çoğul eki eklenerek yapılır. Bir başka ifadeyle çoğul, bazen bir biçimbirimle⁸, bazen hiçbir biçimbirim kullanılmadan farklı sözcüksel yapılarla⁹, bazen yalnızca artikelinin değiştirilmesiyle¹⁰, bazen de tekil olan bir topluluk adı¹¹ ile ifade edilir.

Birçok tekil ismin birden fazla çoğul kalıbı vardır. Meselâ bir tekil kelime olan “*die Bank*” sözcüğü hem “*Banken*” hem de “*Bänke*” biçiminde çoğul yapılır. Çoğul biçimindeki bu farklılık anlamsal kaynaklıdır; zira birinci çoğul kalıbı “*bankalar*” ikincisi “*banklar*” için kullanılır.

این دیل اول ایتاری (iki çocuğu gördüm) demek durumundayız. Bundan dolayıdır ki Arapça ve Sanskritçe gibi dillerde ikiliğe ayrı bir yer verilmiştir. Bu diller üçlü sayı sistemine göredir. Çünkü dil mantığında tekil, ikil ve çoğul olmak üzere üç farklı sayı sistemi kullanılır. Bunun dışında Fiji dilinde dördü diyebileceğimiz “*tekil, ikil, küçük çoğul ve büyük çoğul*” mantığı bulunmaktadır. (Resul Sevinç, *Arapçada Cümle Yapısı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007:54).

³ Almancada “a”, “u” ve “o” ünlüleri üzerine konulan çift nokta. Örneğin “a” üzerine konulan umlaut onu kısa, kapalı, gırtlaktan gelen sert bir “e” harfine dönüştürür. “ä” normal “e” harfine göre daha kısa ve serttir. Ayrıca “a” ve “e” arası bir ses olarak öngörülür (æ).

⁴ Kimi dillerde isim diziminin zorunlu öğeleri arasında yer alan belirleyici öge. Örneğin, Almancada “*das Kind*” (=çocuk) ad öbeğindeki *das*. Vardar, 2002:190) Osmanlıcıda buna “*harf- i tarif*” denir.

⁵ Almancada çoğul yapan eklerin sayısı hususunda dilbilimciler arasında bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bunun nedeni kimi dilbilimci tarafından “*umlaut*” ve/veya “-Ø” çoğul eklerinin bir çoğul eki olarak kabul edilmemesidir (bkz. Eisenber, 1986, 1989, 1998; Helbig, 1991; Park, 1978:237; Wode, 1988:219; Schaner–Wolles, 1989:173; Köpcke, 1998).

⁶ **Örn.:** *die Eltern* (= ebeveyn), *die Geschwister* (= kardeşler) *die Gebrüder* (= erkek kardeşler) *die Kosten* (=giderler), *die Leute* (=insanlar) *die Möbel* (=mobilyalar) *die Ferien* (=tatil) *die Alpen* (= alpler), *die Trümmer* (yıkıntılar) vs.

⁷ **Örn.:** *das Gold* (=altın) *die Butter* (=tereyağı), *das Obst* (=meyve) *das Laub* (ağaç yaprakları) vs.

⁸ **Örn.:** *der Vater* (=baba) → *die Väter* (=babalar), *das Kind* (=çocuk) → *die Kinder* (=çocuklar).

⁹ **Örn.:** *Tag für Tag* (=birçok gün); *Mann für Mann* (=birçok erkek).

¹⁰ **Örn.:** *der Schüler* (=öğrenci); *die Schüler* (=öğrenciler).

¹¹ **Örn.:** *Obst* (= meyve).

Tekil bir kelimenin çoğul eklerinden yalnızca bir tanesini değil de birkaçını alıyor olmasının birkaç nedeni vardır. Bu nedenleri birkaç örnekle şu şekilde sıralamak mümkündür:

I. Anlamsal Değişiklik

Anlamsal Değişiklik sonucu farklı çoğul eklerini alabilen tekil kelimeler kendi aralarında iki gruba ayrılır.

A-

Eşsesli tekil kelimeler çoğul yapıldığında farklı çoğul ekleri alırlar. Kelime, aldığı farklı çoğul eki sayesinde eşsesli olmaktan çıkar. Eşsesli tekil kelimeler 1) Dilbilgisel cinsiyeti aynı olan eşsesli tekil kelimeler ve 2) Dilbilgisel cinsiyeti farklı olan eşsesli tekil kelimeler olmak üzere ikiye ayrılır.

A1) Dilbilgisel cinsiyeti aynı olan bazı eşsesli tekil kelimeler, çoğulları ve Türkçe karşılıkları;

<i>die Bank</i>	<i>Banken</i>	bankalar
	<i>Bänke</i>	banklar
<i>der Block</i>	<i>Blöcke</i>	kütükler
	<i>Blocks</i>	bloklar
<i>das Gesicht</i>	<i>Gesichter</i>	simalar
	<i>Gesichte</i>	görünümler
<i>die Mutter</i>	<i>Mütter</i>	anneler
	<i>Muttern</i>	somunlar
<i>der Strauß</i>	<i>Strauße</i>	devekuşları
	<i>Sträuße</i>	buketler
<i>der Rat</i>	<i>Räte</i>	kurullar
	<i>Ratschläge</i>	tavsiyeler
<i>das Wort</i>	<i>Wörter</i>	kelimeler
	<i>Worte</i>	sözler

A2) Dilbilgisel cinsiyeti farklı olan bazı eşsesli tekil kelimeler, çoğulları ve Türkçe karşılıkları;

<i>der</i>	}	[]	}	<i>Bände</i>	(kitap cildi)
<i>das</i>				<i>Bänder</i>	(kurdele)
<i>der</i>	}	[]	}	<i>Bauern</i>	(çiftçi, köylü)
<i>das</i>				<i>Bauer</i>	(kuş kafesi)
<i>der</i>	}	[]	}	<i>Schilde</i>	(kalkan, siperlik)
<i>das</i>				<i>Schilder</i>	(tabela)
<i>der</i>	}	[]	}	<i>Gehalte</i>	(muhteviyat)
<i>das</i>				<i>Gehälter</i>	(maaş)
<i>der</i>	}	[]	}	<i>Flure</i>	(giris koridor)

Buradaki değişikliğin nedeni için geleneksel dilbilgisi kitaplarına bakıldığında değişimin, dilbilgisel cinsiyet ve/veya bükümün bir sonucu olduğu belirtilir. Hâlbuki hem "oturak" hem de İtalyanca menşeli "banka" anlamında kullanılan "Bank" kelimesinin yalnızca bir artikeli vardır ve o da "die" yani dişildir. Keza artikeli dişil olan *Hand* (=el) ve *Mutter* (=anne) benzeri kelimelerin neden farklı çoğul ekleri aldığı ancak anlamsal güdümlü değişiklik teorisiyle açıklanabilir. Velâkin bu çalışmada artsüremlî bir inceleme yapılmadığından bu konunun derin bir analizi burada yapılmayacaktır.

B) Anlamsal Değişikliğin bir diğer nedeni de özel ve cins isimlerin ayrımı içindir:

Örn.: *Männer–Manns, Holzmänner–Holzmanns, Schmiede–Schmieds, Schulzen–Schulzens*¹².

II. Üslup ve Tarz Değişikliği¹³

Aynı dil konuşucuları arasında farklı dil düzeyine sahip insanlar vardır. Özellikle şair ve yazarlar bunlardan bazılarıdır ve çeşitli etken ve hedeflerden dolayı zaman zaman kıyası kullanımların dışına çıkarlar. Onların sahip oldukları dil düzeyi ile sıradan konuşucuların kullandığı dil düzeyi arasında farklılıklar bulunması gayet tabiidir. Örn.: *Grabmale–Grabmäler* (=anıt mezarlar). Buna ilaveten çok az bir

¹²–s" çoğul ekini alan kelimeler soyadlandır. Örneğin, Türkçede "Çelik ailesi" için "Çelikler bu hafta sonu bize gelecekler." örneğindeki "Çelikler" gibi.

¹³ Üslup ve Tarz Değişikliğine ilişkin mevcut eklerden –er çoğul eki yeni biçimdir. Diğerisi ise eski biçimi olup günümüzde hala kullanılmaktadır. Bazı yer isimlerinde yeni biçim yerine yalnızca eski biçim kullanılır: *Niederlande, Burghausen, Rheinelden*.

anlam değişikliği için de bazen farklı çoğul eklerinin kullanıldığı görülür. **Örn.:** *Worte–Wörter* (kelimeler–sözcükler); *Bande–Bänder*. (bantlar/kurdeleler)

III. Diyastol Değişiklik

Aynı dilin değişik lehçelerinde bir harfin uzatılması, yer değiştirmesi ve/veya bir başka harfe dönüşmesi gibi hafif sayılabilecek farklılıklar aynı kelimenin zamanla değişik çoğul eklerini almasına neden olur. Diyastol Değişiklik sonucu meydana gelen değişiklikler genellikle yerel varyantlar olup bu dilin doğu–batı, kuzey–güney konuşanları arasında görülür.

1- Kuzey–Güney¹⁴: *Skier–Ski* (=kayaklar), *Beiner–Beine* (=bacaklar) *Bröter–Brote* (ekmekler), *Wägen–Wagen* (=arabalar), *Onkeln–Onkel* (=amcalar/dayılar) *Pärke–Parks* (=parklar) *Karusselle–Karussells* (=atlıkarıncalar) *Onkel–Onkels* (=amcalar/dayılar), *Jungen–Jungs* (=gençler).

2- Doğu–Batı: *Parke–Parks* (=parklar), *Pointe–Points* (=noktalar), *Taxen–Taxis* (=taksiler), *LPGen–LPGs* (LPGler).

IV. Artsüremli Değişiklik

Paul ve Curme'ye göre artsüremli değişikliğin çoğul eki üzerindeki etkisinin üç nedeni vardır. Bu nedenleri kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

1- Her dilde olduğu gibi bu dilde de isim çekim sistemi zaman içerisinde değişime uğrar. Değişim, isim çekim sistemine bağlı olarak yeni bir çoğul tipinin oluşmasına neden olur. **Örn.:** *Walde–Wälder* (=ormanlar), *Lichte–Lichter* (=ışıklar), *Gesichte–Gesichter* (=simalar), *Manne–Männer* (=adamlar)

2- Değişim sonucu oluşan bu yeni çoğul tipi zamanla Almanca dilbilgisi normlarına uygun hale getirilir. **Örn.:** *Sträußer–Sträuße* (=buketler), *Dinger–Dinge* (=şeyler) *Rester–Reste* (=artıklar) *Wichter–Bösewichte* (=kötüler) *Regimenter–Regimente* (=yönetimler).

3- Yabancı kökenli tekil kelimeler zamanla Almanca isim çekim sistemine göre çoğul eki alır. Bu şekilde değişime uğrayan birçok örnek mevcuttur. **Örn.:** *Lazaretter–Lazarette* (=askerî hastaneler) *Testamenter–Testamente* (=vasiyetler), *Generals–Generäle* (=generaller), *Onkels–Onkel* (=amcalar/dayılar), *Balkons–Balkone* (=balkonlar) *Lifts–Lifte* (asansörler) *Fracks–Fräcke* (fraklar) *Kostüms–Kostüme* (kostümler), *Defizits–Defizite* (=eksiklikler), *Ville–Villas* (villalar), *Pizze–Pizzas* (pizzalar), *Motti–Mottos* (ilkeler), *Taxis–Taxen* (taksiler), *Sozis–Sozen* (sosyal demokratlar), *Keks–Kekse* (=kekler), *Themata–Themas–Themen*¹⁵(=konular), *Schemas–Schemata–Schemen* (şemalar), *Kommata–Kommas* (virgüller) vb.

V. Eşsüremli Değişiklik

Aşağıdaki çoğul ekli kelimeler için **a)** Almanca kelime dağarcığına yeni giren bütün tekil kelimelerin Almanca dilbilgisi normlarına uygun bir çoğul eki alma süreci mi? yoksa **b)** bu dilin kelime dağarcığındaki eski tekil kelimelerin var olan eski çoğul eki yerine yeni bir çoğul eki alma sonucu mudur? hususunda henüz kesin bilgiler bulunmamaktadır. **Örn.:** *Onkel–Onkels* (=amcalar/dayılar); *Mädel–Mädels* (genç kızlar); *bräutigame–Bräutigams* (=damatlar); *Scheichs–Scheiche* (=şeyhler); *Labors–Labore* (=laboratuvarlar); *Lifts–Lifte* (=asansörler).

3. Almanca Çoğul Ekleri

Her ismin bir sayısı vardır. Birçok nesneden yalnızca bir tanesi kast edildiğinde tekil, birden çok nesne kast edildiğinde çoğul yapı kullanılır. Yukarıda da belirtildiği gibi Almanca isimlerde iki türlü sayı vardır.

Tekil isimler: Buch, Auto, Tag, Wagen, Laus, Mutter

Çoğul isimler: Bücher, Autos, Tage, Wagen, Läuse, Mütter

Bir ile iki arasında bir sayı kast edildiğinde kâh tekil kâh çoğul yapı kullanılır. **Örn.:**

Tekil	Çoğul
ein und ein halbes Brot	anderthalb Brote
ein und ein halber Tag	Einanhalb Tage

Bunun yanında tekil kelimeler çoğula çevrilirken yabancı ve yerli kökenli kelimeler arasında bir ayırım yapılır.

I. Yabancı Kökenli Kelimelerde Çoğul Ekleri

Almancada yabancı kökenli kelimelerde kullanılan çoğul ekler genellikle orijinal dilin çoğul ekleridir. Ancak bu her zaman böyle değildir. Zira bu tür kelimeler “*das Komma –die Kommata/Kommas*” örneğinde

¹⁴İlk çoğul yapılar Bavyera yöresine aittir.

¹⁵ Yabancı kökenli bazı kelimelerin üç türlü çoğul yapısı vardır. Bunun nedeni 1) tekil kelimenin orijinal dildeki çoğul eki ile çoğul yapılması; 2) tekil kelimeye kelimenin fonetik özelliklerine bakılarak Almanca çoğul eki verilmesi 3) fonetik özelliklere göre verilen çoğul ekinin zamanla Almanca dilbilgisi normlarına göre değişmesidir. **Örn.:** *Thema* 1) *Themata*; 2) *Themas*; 3) *Themen*

olduğu gibi bazen Almanca çoğul ekini de alırlar. Yabancı kökenli kelimeler Almanca çoğul eki ile çoğul yapıldığında genellikle –s çoğul eki kullanılır.

Bazı yabancı kelimeler, yabancı çoğul ekleri ve Türkçe karşılıkları;

sonu “-ma” ile biten tekil kelimeler	Çoğul Biçimi	Çoğul Eki	Türkçesi
das Thema	Themata/Themen	-ta	konu
das Komma	Kommata/Kommas	-ta	virgül
das Schema	Schemata/Schemas	-ta	şema
das Trauma	Traumata/Traumen	-ta	incinme/travma
sonu “-um” ¹⁶ ile biten tekil kelimeler			
das Maximum	Maxima	-a	maksimum
das Visum	Visa	-a	vize
das Neutrum	Neutra	-a	yansız
das Periodikum	Periodika	-a	zaman dilimi
sonu “-us” ile biten tekil kelimeler			
Modus	Modi	-i	kip
Stimulus	Stimuli	-i	uyarıcı
Famulus	Famuli	-i	yardımcı/asistan
der Kasus	Kasus	-ø	ismin hali
Genus	Genera	-era	isimlerde cins
Tempus	Tempora	-ora	fiillerde zaman
sonu “-y” ile biten tekil kelimeler			
die Lady	Ladys/Ladies	-s/ies	hanımefendi
das Baby	Babys	-s	bebek
die Party	Partys/Parties	-s/ies	eğlence
das Hobby	Hobbys	-s	heves/hoby
der Whisky	Whiskys	-s	viski

Bazı yabancı kökenli tekil kelimelerin iki değişik çoğul yapısı vardır. **Örn.:** dieBalkons/die Balkone (=balkonlar), die Parfüms/die Parfüme (=parfümler).

Buna ilaveten bazı kelimeler orijinal dillerinde çoğul oldukları halde Almancada ikinci bir kez çoğul yapılır¹⁷. **Örn.:**Solis; Divertimentis; Schematas; Thematas veya Lexikas. Ancak Heringer’e göre bunlar yanlıştır ve doğrusu Soli, Divertimenti, Schemata, Themata ve Lexika’dır (bkz. Heringer, 1989:86).

Yabancı kökenli kelimelerin aldıkları çoğul eklerinin semaî olduğu söylenilir, çünkü orijinal dilin belirli bazı kuralları bilinmeden veya kelimenin çoğul hali en az bir kere duyulmadan doğrusu bilin(e)mez.

II. Almanca Kökenli Kelimelerde Çoğul Ekleri

Almanca kökenli tekil bir kelime çoğul yapılırken iki farklı yöntem uygulanır. Birinci yöntem biçimbilimseldir ve kelimenin sonuna bir çoğul eki ve/veya umlaut getirilerek yapılır. İkincisi ise tekil kelimenin kendisinde hiçbir biçimbilimsel değişiklik yapılmadan yalnızca artikelinin değiştirilmesidir. Bütün bu işlemler üç farklı ek veya bu eklerin birleşmesi sonucu yapılır. Şimdi bu ek ve/veya ek birleşimlerini bir tablo üzerinden verecek olursak:

Tekil	Çoğul			
	Artikel	Sonek	Umlaut	Artikel– Umlaut– Sonek Kombinasyonu
Mann	(-)	-	-	die M(ä)nn- <u>er</u>
Vater	(-)	-	die V(ä)ter	-
Frau	(-)	Frau- <u>en</u>	-	-
Fenster	die Fenster	-	-	-

Almancada tekil kelimelerin çoğul olduğunu gösteren toplam dokuz tane belirtke (alomorf/çoğul eki) vardır. Bu belirtkelerin hangileri olduğu aşağıda örneklerle verilmiştir:

1. (- ø) : Engel, Onkel (=melek, amca/dayı)
2. (- ø) :Mütter, Väter (=anneler, babalar)
3. (- er) : Kinder, Felder (=çocuklar, tarlalar)

¹⁶ Sonu “-um” ile biten bütün tekil kelimeler aynı çoğul ekini almazlar. **Örn.:**das Ministerium–Ministerien; das Museum–Museen; das Individuum–Individuen; das Album–Alben; das Spektrum–Spetren.

¹⁷ Buna benzer örnekler Türkçede de mevcuttur. **Örn.:** “elbise evrak, evlat vb.” Arapça kökenli bu kelimeler orijinal dilinde çoğul sözcüklerdir. Ancak orijinal dilinde çoğul olan bu kelimeler Türkçede tekil kabul edildiğinden “elbiseler evraklar, evlatlar vb.” biçiminde sonlarına Türkçe çoğul eki getirilerek ikinci kez çoğul yapılır.

4.	(-`er)	: Wälder, Bücher	(=ormanlar, kitaplar)
5.	(-e)	: Hunde, Jahre, Tische	(=köpekler, yıllar, çantalar)
6.	(-`e)	: Hände, Höfe, Bänke	(=eller, avlular, banklar)
7.	(-n)	: Ecken, Nasen, Löwen	(=köşeler, burunlar, aslanlar)
8.	(-en)	: Banken, Hemden	(=bankalar, gömlekler)
9.	(-s)	: Omas, Autos, LKWs	(=büyükanneler, arabalar, LKWler)

(Wegener, 1989:186).

Yukarıdaki 9 çoğul ekin sınıflandırılması sesbilimsel temelli biçimbirimsel değişkeler yardımıyla yapılabilir. Wegener, biçimbirimsel değişke yardımıyla yaptığı sınıflandırmayı üç çift altında toplar. Çünkü ona göre bütün değişkelerde /e/ harfi sürekli vardır ve öyle ise “-en” ile “-n”; “-e” ile “Ø”; ve “-`e” ile “-`Ø” üçlüsü arasında bir ilişki mevcuttur. Buradan hareketle /e/ harfinin asıl çoğul eki, diğer harflerin tamlayıcı görevini yerine getirdiğini söyler. (bkz. Wegener, 1989: 187). Keza “-e” çoğul ekininardından yine bir çoğul eki olan “-n” çoğul ekinin gelmesi yukarıdaki süreçten bağımsız gerçekleşmediğini, “-Ø” çoğul eki “-e” çoğul ekinin; “-n” çoğul eki de “-en” çoğul ekinin birer varyasyonu olduğunu söyler (bkz. Wegener, 1989:187).

Tekil bir kelime çoğul yapıldığında çoğul eklerden kullanma ihtimali olan yalnızca bir tanesi kullanılır, diğerleri kullanılmaz. Bunun nedeni fonolojiktir ve böylece iki şva ekinin peş peşe gelmesi engellenir. Çünkü fonolojide varolan bir kurala göre iki şva eki üst üste geldiğinde bunlardan vurgulanmayan ikinci ek (-e) yok edilir. Buna fonolojide *Şva Silme Kuralı* (Schwa- Tilgungsregel) denir. (bkz. Wegener, 1989:187). **Örn.:** *Käse* (=Peynir) ve *Gabel* (=çatal) örneklerine ikinci bir sonek ekleyecek olursak **Käseen*, **Gabelen* şeklinde söylenilir/yazılır. Ancak bu varyasyonun Almanca dilbilgisi normlarına uygun değildir.

“-Ø” çoğul eki, isimlerde ortaya çıkar ve şva bütün bu isimlerin ortak karakteristik özelliğidir. Bir başka deyişle “-Ø” yapıları çoğul kelimelerin sonu birer sözde sonek (Pseudosuffix) olan -e, -el, -en, -er harflerinden biri ile biter. Kelimenin sonu bir vurgulu/vurgusuz vokal, konsonant veya türetme soneki ile bitip bitmediğine bakılmaksızın -ə- ile biten isimlerin büyük çoğunluğu bu gruba girer. **Örn.:** *Frauen*, *Hunde*, *Wohnungen*.

Yukarıdaki biçimbilimsel sınıflandırmadan yola çıkan Wegener, 1 ile 5. maddenin, 2 ile 6. maddenin 7 ile 8. maddenin belirtkelerini birleştirir. Kelime kökünde kalın ünlü olan tekil kelimelerin yalnız “-er” çoğul eki ile çoğulu yapı(a)madığında da (krş. *Lander, *Hauser) -çünkü bu tür kelimelerin çoğulu her zaman (-`er) ile yapılır- 3 ve 4. maddeleri bir kural altında toplar. Bu ayrıştırılmadan yola çıkarak Almancada çoğul eklerini altı kategoride toplamak mülkümdür. Bu altı kategoriyi aşağıdaki gibi sıralanır:

1.	- en	: Form -en, Frau -en	(=biçimler, bayanlar)
2.	- n	: Kugel -n	(=bilyeler)
3.	- e	: Heft - e	(=defterler)
4.	- `(e)	: Kämm - e, Händ -e	(=taraklar, gömlekler)
5.	-`er	: Wäld - er, Kind -er	(=ormanlar, çocuklar)
6.	- s	: Auto -s	(=arabalar)

Sonuç olarak Almanca tekil kelimeler çoğul kelimelerden bir şekilde ayrılır. Ayrılma kâh kelime kökündeki bir ünlünün umlaut alması, kâh sonek veya artikelin değişmesi, kâh ifade edilen değişikliklerden iki, bazen de daha fazlasının kombinasyonu sonucu olur.

Bir sözcüğün hangi ek ve/veya belirtkelerle çoğul yapılacağı mevzusu oldukça komplekstir. Ancak bu, bu işlemin semâi olduğu anlamına gelmediği, çoğul kelimeleri tekilerinden ayıran bir takım ek ve belirtkeler vardır. Ama hangi ek ve/veya belirtkenin hangi kelimelerde kullanılacağına değinilmedi. Şimdi bu hususta bazı açıklamaların yapılması gerekir.

1.3. Çoğul Ekini Belirleme İlkeleri

Almanca biçimbilimine, özellikle de çoğul alomorflarına ilişkin birçok araştırma yapılmıştır. Augst (1975, 1979), Mugdan (1977), Wurzel (1984), Bittner (1988) ve Wegener (1995)'in çalışmaları en çok bilinenlerdir. Bu bilim insanlarının hepsi Almanca çoğul alomorflarını bir kurala bağlamak için bu dilin temel kelime dağarcığı çerçevesinde yoğun araştırmalar yapmışlardır. Bu soruya ilişkin ilk ve en kusursuz öneri Mugdan'dan gelir. Mugdan, erek dilin çoğul alomorflarının bir dizgeye bağlanması için *dilbilgisel cinsiyet* ile isimlerin *biçimbilimsel özellikleri* çerçevesinde bir takım kuralların belirlenebileceği fikrini ortaya

atar. Onun bu fikri günümüz Almancasında isimlerde çoğul ekini belirleme sürecini başlatan önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul edilir (bkz. Köpcke, 1987:24).

Mugdan, çalışmasında kelimelerin son harfi ile dilbilgisel cinsiyet temelli iki ana ölçüt önerir. Ancak dilbilgisel cinsiyet ölçütünü üç yerine iki olarak verir. Bu ölçütler, eril ve dişildir. Bir başka deyişle eril ve yansız bir kategori altında toplar. Kelimelerin çoğul eki belirlenirken, onları dişil ve dişil olmayanlar biçiminde ikiye ayırır. Almanca çoğul yapısı bu sisteme göre incelendiğinde iki ana kural ortaya çıkar:

1. Herhangi bir dilbilgisel cinsiyet belirtkesi olmayan *Hund–Hund –e* (=köpek–köpekler); *Löffel–Löffel –Ø* (=kaşık–kaşıklar)benzeri dişil olmayan kelimeler “–e” veya “–Ø” alomorf ile;
2. *Katze–Katzen* (=kedi–kediler); *Tür–Türen* (=kapı–kapılar) benzeri dişil kelimeler ise *–(e)n* alomorf ile çoğul yapılır.

Bu iki kural, Almanca kelime dağarcığındaki kelimelerin önemli bir kısmını kapsar, ancak yine de ayrıksı durumlar yok değildir. Bu ayrıksı kelimeleri bir kural altında toplamak isteyen bazı dilbilimciler, sones temelli başka ölçütler ortaya atarlar (bkz. Augst, 1975; Mugdan, 1977).

Mugdan, çoğul eklerini betimlemede yukarıdaki iki ana kural dışında ayrıksı durum arz eden kelimeleri belirlemek için sones temelli ölçüte göre bir kurallar bütünü önerir (bkz. Mugdan, 1977:87–91). O’nun sunduğu kurallar bütünü şunlardır:

- P¹⁸-1 Sonsesi –e olan isimlerde –er çoğul alomorfu gelmez.
P-2 Sonsesi –e olan isimlerin çoğulu –n alomorfu ile biter.
P-3 Tam vokal¹⁹ (Vollvokal) ile biten isimlerde çoğul –s allomorf ile yapılır.
P-4 Ünsüz ile biten dişil kelimelerin çoğulu –(e)n ile yapılır.
P-5 Ünsüz ile biten *das* artikelli kelimelerin çoğulu –Ø ek alır.
P-6 Ünsüz ile biten *der* artikelli kelimelerin çoğulu –Øekalır.

Ayrıca çoğul yapılan bir tekil kelimenin kökündeki ünlünün değişmesi veya değişmemesi için aşağıdaki kuralların geçerli olduğunu söyler:

U²⁰-1 Çoğulu –eralomorfu ile yapılan ve kökünde umlaut alabilecek harfi olan bütün tekil kelimelerin kökü değişir.

U-2 Çoğulu –Ø alomorfu ile yapılan ve tekil kullanıldığında artikeli *die* olan kelimelerin tümünde her zaman; artikeli *der* olan kelimelerde bazen; artikeli *das* olan kelimeler de ise hiçbir zaman umlaut gelmez.

U-3 –n ve –s alomorfları ile çoğul yapılan bir sözcüğün kök ünlüsüne hiçbir şekilde umlaut gelmez.

P4, P5 ve P6 parametreleri Wegener’in *Dilbilgisel Cinsiyet Belirleme İlkesine*²¹ uygun düşer. Wegener, P3 parametresine uygun bütün isimleri belirtili isim kategori altında toplar ve buna *Belirti İlkesi* (Markiertheitsprinzip) adını verir. Ona göre belirtili isimler ölçünlü Almanca isim yapısına fonolojik açıdan uymayan kelimelerdir ve aşağıdaki özelliklere sahip bütün kelimeleri bu kategori altında toplar:

- Sonsesi bir şva ünlüsü (Schwa–Vokal) olmayıp vurgusuz tam vokal (unbetonter Vollvokal) ile biten bütün kelimeler; **Örn.:***Kino* Ayrıca tam vokal ile biten LKW, Uni benzeri kısaltmalar,
- Bir konsonant ile biten yabancı kökenli kelimeler; **Örn.:***T-Shirt, Balkon*
- Çoğulu ve tekili aynı olan kısaltılmış kelimeler; **Örn.:***Helis*, veya kısaltma olmayıp çoğulu ve tekili aynı olan kelimeler. **Örn.:***das/die Messer; der/dir Becher* vs. bu kategoriye girer (bkz. Wegener, 1995d:22).

Belirti İlkesine göre bu kategoriye giren bütün isimlerin, hangi dilbilgisel cinsiyete bağlı olduklarına bakılmaksızın, çoğulu “–s” eki ile yapılır. Bir başka ifadeyle, bu kelimelerin “–s” çoğul alomorfu almaları

¹⁸ Mugdan, *P* kısaltmasını çoğul alomorf için kullanır. Biz de burada aynı kısaltmayı kullandık.

¹⁹ Vurgulanabilen bütün vokaller aynı zamanda da birer tam vokaldır. Örneğin *freundlich* sözcüğünün son hecesindeki (i) vokali vurgusuz iken, *Lichter* sözcüğündeki (i) vurguludur. Bir başka deyişle tam vokal (Vollvokal) hem vurgulu hem de vurgusuz telaffuz edilen ünlülere denir. Buna mukabil olarak bilim dilinde şva olarak isimlendirilen ve *Kanne, müde, heute* benzeri kelimelerin son hecesinde yer alan (ə) vurgusuz telaffuz edilir. Bu vokal hiçbir zaman vurgulu söylenmez. Bundan dolayı bu tür ünlülere şva ünlüsü veya yarı ünlü (Halbvokal) denir (bkz. Becker, Th., 1998).

²⁰ Mugdan, *U* kısaltmasını Almandaki *umlaut* için kullanır. Biz de burada aynı kısaltmayı kullandık.

²¹ Wegener’in *Dilbilgisel Cinsiyet Belirleme İlkesine* göre:

- er eki ile çoğul yapılan sözcüklerin artikeli *der* ya da *das* (eril/yansız);
- e eki ile çoğul yapılan sözcüklerin artikeli *der* ya da *das* (eril/yansız);
- e eki ile çoğul yapılan sözcüklerin artikeli *der* ya da *die* (eril/dişil);
- (e)n eki ile yapılan sözcüklerin artikeli *die* (dişil);
- s eki ile yapılan sözcüklerin artikeli *der* ya da *die* (eril/dişil) ’dir (bkz. Köpcke, 1982:78).

fonolojiktir. Wegener, son ünlüsü vurgusuz olan ve dilbilgisel cinsiyete bağlı olarak “-en” veya “-e” çoğul eki getirilen *Ideen, Theorien* vb. kelimelerin bu kategoriye girmemelerini şöyle açıklar: Kelimelerin sonundaki vurgusuz vokal Almanca dil sistemine uymayan bir çoğul alomorf ile uzatılmıştır. Aksi takdirde aşağıdaki örneklerin de aynı biçimde çoğul ekini alması gerekirdi. **Omaen*, **Uhuen* (bkz. Wegener, 1995d:22).

Kısaltmalardaki çoğul eki de bu ilkeye uygun olarak yapılmaktadır. Konsonant ile biten yabancı kökenli isimlerin çoğulu “-s” eki ile yapılır, çünkü bu tür kelimeler fonolojik olarak Almanca dil fonolojisine henüz benzememektedir. Aynı şekilde özel isimlerden yapılan kısaltmalar ile doğal sesleri yansıtan kelimelerin çoğulunun “-s” eki ile yapılıyor olması bu kelimelerin sesletimi ile ancak açıklanabilir. Buradan devinimle bir başka yeni kuralın daha belirlenebileceğini söyleyebiliriz:

Sonses odaklı bazı isimler, dilbilgisel cinsiyetine bakılmaksızın çoğul yapılırken “-s” çoğul alomorfu alır.

Yukarıdaki kurala istinaden Wegener çoğul ekini belirleme ilkelerini toplam üç kural altında toplar:

1. Artikeli *die* olan tekil kelimeleri çoğul yapan ek – (e)n’dir.
2. Artikeli *die* olmayan ve belirli bir göstergeye sahip kelimeleri çoğul yapan ek –(e)’dir.
3. Belirli sonsese sahip isimler, dilbilgisel cinsiyetten bağımsız olarak “-s” çoğul ekini alır.

Sonuç olarak Wegener, yukarıdaki 3 kuralı temel alarak yaptığı bir araştırmada bu kuralların Almanca kelime dağarcığının %71,5’ni kapsadığını, geriye kalan yaklaşık %30’luk dilimin kural dışı olduğu anlamına gelmediğini, onlar için de bir takım kuralların olduğunu söyler. Bu tezini savunmak için bir kere daha düşüncesini *Belirti İlkesi* prensibi ile açıklamaya çalışır.

Özetle o, Almancada tekil bir kelimenin çoğul yapılırken aldığı ekin keyfi olmadığını, bazı normlara göre yapıldığını ve bu normların belirlenmesi için bir takım yeni kurallar önerir. Zira artikeli “*der*” olan *Bär* (=ayı) sözcüğü ile artikeli “*das*” olan *Bett* (=yatak) benzeri kelimeler çoğul yapılırken –(e)n dişil kelimelerin çoğul ekini almaları; dişil olan *Hand* (=el) ve benzeri kelimelerin de “-“(e)” çoğul eki ile çoğul yapılıyor olması yukarıda ifade edilen kurallara aykırıdır. Bununla birlikte, *Hände* (=eller) sözcüğünde olduğu gibi, türetilen kelimelere her zaman umlaut eklenir (bkz. Wegener, 1995d:26). Bunun üzerine Wegener *Yan Kurallar* (Nebenregeln) olarak isimlendirdiği iki kuralı daha önerir:

- 1a) Belirtili dişil kelimeler –“(e) çoğul alomorfu;
- 2a) Belirtili eril/yansız kelimeler –(e)n çoğul alomorfu alır.

Ne var ki, bu kuraldan sapan bir dizi kelime daha bulunur. Örneğin, *Väter* (=babalar), *Wölfe* (=kurtlar), *Männer* (=adamlar) ve *Kinder* (=çocuklar) benzeri birçok kelime yukarıdaki 1a ve 2a kuralın dışında kalır. Bundan ötürü Wegener yukarıda belirlediği kurallar örüntüsüne iki kuralı daha ekler:

- 2b) Bazı belirtisiz eril/yansız artikelli kelimelerin çoğulu yalnızca (“) ile;
- 2c) Bazı belirtili eril/yansız artikelli kelimelerin çoğulu (“er) ile yapılır.

Almancada tekil kelimelerin nasıl çoğul yapıldığı mevzusu dilbilimciler arasında geçmişten beri tartışmalı bir konu olduğunu söylemiştik. Bu tartışmaları sonlandırmak için Wegener ve Köpcke gibi bilim insanları, bir kelimenin dilbilgisel cinsiyeti, anlamı ve/veya hangi dilbilgisel kategoriye bağlı olduğuna bakmaksızın, belirli bir tekil gövdesi olan ve Almanca çoğul eklerinden birini alan 6505 (Pavlov, 1995:44) kelimeyi inceleme unsuru yaparlar. Bu kelimeler, bu dilin çoğul sisteminin yapısal çözümlemesi için psikodilbilim deneyler sonucu elde edilen kelimelerdir.

İnceleme sonucunda özetle şöyle bir tablo ortaya çıkar:

K ural	Çoğul Eki	Artikel	Geçerlik ²²	Etki Alanı ²³
1	–(e)n	die	% 91	% 35,6
2	– e	der/das	% 51,8 der % 62,5 das	% 33,9
3	– s	der/das	% 94,1	% 2
Σ				% 71,5
1a	“(e)	die	%8	% 3,1
2a	(e)n	der/das	% 9,6 der % 4,8 das	% 4,8
2b	“(e)	der/das	% 32,8 der	% 12,9

²²Artikele göre çoğul ekinin belirlenmesinin doğruluğunun yüzdelik oranı anlamında kullanılmıştır. Bir başka deyişle, örneğin artikeli “*die*” olan bütün kelimelerin %91’i –(e)n çoğul eki ile çoğul yapılır.

²³ Almanca kelime dağarcığında yer alan bütün kelimelerin bu kategoriye göre yüzdelik oranı anlamında kullanılmıştır. Bir başka ifadeyle, örneğin Almanca kelime dağarcığında yer alan kelimelerin %35,6’nın artikeli “*die*” dir.

2c	"er	der/das	% 1 das % 1,8 der % 25 das	% 6,3
Σ				% 98,6

Tablo 1: Temel Kelime Dağarcığında Çoğul Ekleri ve Bunların Artikel ile Uyumunu (Wegener,1989: 200).

Yukarıdaki tabloya bakıldığında özetle Almanca temel kelime dağarcığının **1)** %35,6'sının artikelinin "die" olduğu ve bunların %91'inin "-(e)n" alomorfu ile çoğul yapıldığı; **2)** %33,9'unun artikelinin "der/das" olduğu ve "–e" alomorfu ile çoğul yapıldığı, "–e" çoğul alomorfu ile çoğul yapılan tekil kelimelerin artikelinin %51,8'inin "der", %62,5'i "das" olduğu; **3)** %2'nin "–s" çoğul alomorfu ile çoğul yapıldığı, "–s" çoğul alomorfu ile çoğul yapılan kelimelerin artikelinin % 94,1'inin "der" ya da "das" olduğu görülüyor.

Üç ana kural ile bir kurala bağlanamayan diğer tekil kelimeler için iki ilave yan kural ile bunları da önceden belirlemek mümkündür. Zira ana ve yan kuralların toplamı ile bu ile bu dilin temel kelime dağarcığındaki kelimelerin önemli bir kısmını, bir başka ifadeyle % 98,6'sını bir kurala bağlamanın mümkün olduğu görülüyor. (bkz. Wegener, 1995d)

Sonuç

Sonuç olarak bu dilin temel kelime dağarcığındaki bütün tekil kelimelerin %71,5'inin çoğul eki üç ana kural ile belirlenir: **1)** Artikeli "die" olan kelimeler "-(e)n"; **2)** Artikeli "die" olmayan ancak belirli bir göstergeye sahip kelimeler "–e"; **3)** Dilbilgisel cinsiyete bakılmaksızın belirli sonsese²⁴ sahip isimler "–s" çoğul eki ile çoğul yapılır.

Özetle yalnızca bu üç ana kural ile bu dilin %71,5 orandaki bütün tekil kelimelerin –ki biz yalnızca bu üç ana kural ile bile kimilerinin iddia ettiği gibi bu dilin çoğul eklerinin semâi olduğu düşüncesinin böylece çürütülmüş olduğuna inanıyoruz– çoğul ekini önceden belirlemek mümkündür. Fakat Almanca kelime dağarcığının %71,5'inin çoğul ekinin bu üç ana kural ile önceden belirleniyor olması, geriye kalan yaklaşık %30'luk dilimin kural dışı olduğu anlamına yine de gelmemelidir. Çünkü bu yüzdilik dilim de iki *Yan Kural* ile önceden belirlenmesi ve bir kurala bağlanması olasıdır. Bu *Yan Kurallar'a* göre; **1a)** belirtili dişil kelimeler "–(e)" ile; **2a)** belirtili eril ve yansız kelimeler "-(e)n" çoğul eki ile çoğul yapılır. Ayrıca bu *Yan Kuralların* dışına bilhassa **2a)**'nın dışına çıkan bir dizi kelime daha vardır. Bunlar için de **2b)** bazı belirtisiz eril/yansız artikelli kelimelerin çoğulu yalnızca (" (e)) ile; **2c)** ve bazı belirtili eril/yansız artikelli kelimelerin çoğulu (" er) ile yapılır.

Kısaca üç ana kural ile bu dilin %71,5 orandaki bütün tekil kelimelerin çoğul ekini ve geriye kalan %27,1 oranındaki Almanca kökenli kelimelerin çoğul ekini ise *Yan Kurallar* diye isimlendirilen iki yan kural ile toplam %98,6'sını önceden belirlemek böylece mümkündür. Ayrıca çoğul alomorflar için önerilen bütün kuralların dilbilgisel cinsiyet temelli olması, onların belirli kurallar sonrasında yapıldığını zaten sezdiriyor.

KAYNAKÇA

- AUGST, Gerhard (1975). *Untersuchungen zum Morpheminventar der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Narr. (Forschungsberichte des Instituts der deutschen Sprache, Bd. 25).
- AUGST, Gerhard (1979). *Neuere Forschungen zur Substantivflexion*, In: ZGL 7, s. 220–232.
- BECKER, Thomas. (1998). *Das Vokalsystem der deutschen Standardsprache*, Frankfurt a.M.: Lang.
- BITTNER, Dagmar (1988). *Motivationsstrukturen im Flexionsverhalten der neuhochdeutschen Substantive–Vorschlag eines Modells. Diachronie*, Frankfurt/Main. In: Linguistische Studien, Reihe A: Arbeitsberichte 188, s. 36–52.
- EISENBERG, Peter (1991). *Syllabische Struktur und Wortakzent: Prinzipien der Prosodik deutscher Wörter*, Zeitschrift für Sprachwissenschaft 10, s. 37–64.
- EISENBERG, Peter (1994). *Grundriss der deutschen Grammatik*, Stuttgart: Metzler.
- EISENBERG, Peter (1998). *Grundriss der deutschen Grammatik. I: Das Wort*, Stuttgart: Metzler.
- GABAIN, Annemarie von(1963). *Charakteristik der Türkisprachen/Türk Dillerinin Tipik Özellikleri*, Çeiren: Mevlüt Gültekin, Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic–, ISSN: 1308–2140, Volume 2/2, Summer 2007, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies, s. 307–327.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman (1997). *Bilim Dili Olarak Türkçe*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, s.7–12.
- HELBIG, Gerhard (1991). *Deutsche Grammatik Grundfragen und Abriss*, München: iudicium Verlag GmbH.
- HERINGER, Hans Jürgen (1989). *Grammatik und Stil. Praktische Grammatik des Deutschen*, Bielefeld: Cornelsen Verlagsgesellschaft.
- KÖPCKE, Klaus–Michael (1987). *Die Beherrschung der deutschen Pluralmorphologie durch muttersprachliche Sprecher und L2– Lerner mit englischer Muttersprache*, In: *Ling.Berichte* 107, s. 23–43.
- KÖPCKE, KLAUS–MICHAEL; Zubin, David (1996). *Prinzipien für die Genuszuweisung im Deutschen*, In: Lang, Ewald; Zifonun, Gisela (Hrsg.): *Deutsch–typologisch*. Berlin, New York: De Gruyter, s. 473–491.
- LİNKE, Angelika et al. (2004). *Studienbuch Linguistik*, 5. Aufl. Tübingen: Niemeyer.
- MUGDAN, Joachim (1977). *Flexionsmorphologie und Psycholinguistik. Untersuchungen zu sprachlichen Regeln und ihrer Beherrschung durch Apathiker, Kinder und Ausländer, am Beispiel der deutschen Substantivdeklinaton*, Tübingen: Narr.

²⁴Köpcke ve Wegener, yetişkin anadilli konuşucuları üzerinde yapay kelimelerle (Kunstwort) yapmış oldukları araştırmalara dayanarak dilbilgisel cinsiyetin ve kelimelerdeki sonsesin çoğul ekini bulmada/oluşturmada etkili belirtke olduğunu savlarlar (bkz. Wegener, 1995d; Köpcke, 1987).

- PARK, Tschang-Zin (1987). *Plurals in child speech*. *Journal of Child Language* 5, s. 237–250.
- PAVLOV, Vladimir (1995). *Die Deklination der Substantive im Deutschen*. *Synchronie und Diachronie*, Frankfurt/M., Berlin: Peter Lang Verlag.
- R.RESUL, Sevinç (2007). *Arapçada Cümle Yapısı*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- SCHANER-WOLLES, Chris (1989). *Strategies in acquiring grammatical relations in German: Word order or case marking?*, In: *Folia Linguistica*, s. 131–156.
- TWAIN, Mark (1880). *Ürkütücü Bir Dil, Almanca*, Çev: Mehmet Halit ATLI, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Volume: 24, Issue: 2, s.13–19.
- WEGENER, Heide (1989). *Generative Morphologie und Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Der deutsche Plural und sein Erwerb durch kindliche L2-Lerner – ein Beispiel für natürliche Morphologie und Grade von Markiertheit im Deutschen*, In: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*. München: Iudicum-Verlag, s. 185–208.
- WEGENER, Heide (1995c). *The German plural and its acquisition in the light of markedness theory*, In: Pishwa, Hanna; Maroldt, Karl (Hrsg.): *The development of 283 morphological systemacity: a cross-linguistic perspective*. Tübingen: Narr, s. 245–261.
- WEGENER, Heide (1995d). *Die Pluralbildung im Deutschen – ein Versuch im Rahmen der Optimalitätstheorie*. Potsdam: Niemeyer.
- WODE, Henning (1988). *Einführung in die Psycholinguistik*, München: Hueber.
- WURZEL, Wolfgang Ulrich (1984). *Flexionsmorphologie und Natürlichkeit*. Ein Beitrag zur morphologischen Theoriebildung. Berlin: Akademie-Verlag.